

PUL-KREDIT SIYOSATI**Hasanova Sayohat Baxtiyorjon qizi***Millat Umidi universiteti 2-kurs talabasi*[*khasanova.madish@gmail.com*](mailto:khasanova.madish@gmail.com)**Ilmiy rahbar: Umarova Mukaddas Abbasovna***Millat umidi universiteti Biznes boshqaruvi kafedrası professori i.f.d.*

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada pul-kredit siyosatining maqsadlari va vositalari batafsil tahlil qilinadi. Maqolada pul-kredit siyosatining asosiy maqsadlari, jumladan, inflyatsiyani boshqarish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, mehnat bozorini qo'llab-quvvatlash va valyuta kursini barqarorlashtirish keltirilgan. Shuningdek, pul-kredit siyosatini amalga oshirishda markaziy banklar tomonidan qo'llaniladigan asosiy vositalar – ochiq bozordagi operatsiyalar, foiz stavkalari, rezervlar normasi va diskont stavkasi hamda ularning iqtisodiyotga ta'siri tahlil etiladi. Maqola, shuningdek, pul-kredit siyosatining iqtisodiy tizimdagi o'rni va uning samarali amalga oshirilishi iqtisodiy o'sish, barqarorlik va inflyatsiya nazoratiga ta'sir qilishi muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Pul-kredit siyosati, inflyatsiya, iqtisodiy o'sish, barqarorlik, markaziy bank, ochiq bozordagi operatsiyalar, foiz stavkasi, diskont stavkasi, valyuta kursi, iqtisodiy tizim, rezervlar normasi.

Kirish

Pul-kredit siyosati – hukumatning pul muomalasi va kredit sohasida olib boradigan bosh yo'li va mamlakat iqtisodiyoti barqarorligini va uning samarali faoliyatini ta'minlashga, pul tizimini lozim darajada mustahkam sak/gab turishga qaratilgan chora-tadbirlari. Pul-kredit siyosati davlat iqtisodiy siyosatining tarkibiy qismi bo'lib, odatda, uni Markaziy bank amalga oshiradi. Pul kredit siyosati orqali muomaladagi ortiqcha pul massasi qisqartiriladi yoki ko'paytiriladi, inflyatsiyaning pasaytirish chora-tadbirlari ko'riladi. Markaziy bank Pul kredit siyosatini olib borishda pul bozoriga to'g'ridan to'g'ri o'zining boshqaruv vakolatlari yordamida va pul emissiyasi orqali ta'sir o'tkazishi mumkin.

Pul-kredit siyosatining maqsadi

“O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida”gi Qonunga muvofiq, pul-kredit siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish Markaziy bankning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Markaziy bank pul-kredit siyosatini narxlar barqarorligini ta'minlash maqsadidan kelib chiqqan holda ishlab chiqadi va amalga oshiradi. Narxlar barqarorligi past va barqaror inflyatsiya darajasini anglatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5877-sonli "Inflyatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o'tish orqali pul-kredit siyosatini takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoniga asosan inflyatsiya bo'yicha doimiy maqsad (target) 5 foiz etib belgilangan va ushbu maqsadga erishish vazifasi Markaziy bank zimmasiga yuklatilgan.

Markaziy bank tomonidan inflyatsion targetning ta'minlanishi aholi va tadbirkorlarning daromadlari va jamg'armalarining xarid qobiliyatini saqlaydi, ularga uzoq muddatli xarajatlarini rejalashtirish imkonini beradi hamda barqaror va inklyuziv iqtisodiy o'sishga qulay sharoitlarni yaratadi.

Shu bilan birga, doimiy past inflyatsiya mamlakatga barqaror investitsiyalar kirib kelishiga, inflyatsiya mukofotining kamayishi evaziga foiz stavkalarining pasayishiga, milliy valyutaga bo'lgan ishonchning ortishi sharoitida iqtisodiyotning tashqi xatarlarga ta'sirchanligining pasayishiga xizmat qiladi.

Samarali pul-kredit siyosati iqtisodiyotning salohiyatidan keskin va davomiy og'ishining oldini olish va salbiy ta'sirlarni yumshatish choralari ko'rish imkoniyatlarini yaratadi.

Inflyatsion targetlash rejimi

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki 2020 yildan boshlab pul-kredit siyosatini inflyatsion targetlash rejimi doirasida olib bormoqda.

Pul-kredit siyosatining inflyatsion targetlash rejimida inflyatsiyaning maqsadli ko'rsatkichi – targeti belgilanadi hamda Markaziy bankning barcha xatti-harakatlari inflyatsiyaning ushbu target darajasi atrofida bo'lishiga qaratiladi.

Pul-kredit siyosatining asosiy tamoyillari

Inflyatsiya bo'yicha target belgilanadi va barcha pul-kredit siyosati choralari ushbu targetga erishishga qaratiladi;

Markaziy bankning asosiy stavkasi pul-kredit siyosatining asosiy instrumenti hisoblanadi;

Pul-kredit siyosati operatsion mexanizmi Markaziy bank tomonidan mustaqil ravishda ishlab chiqiladi va takomillashtirib boriladi;

Pul-kredit siyosatiga oid qarorlar keng qamrovli makroiqtisodiy tahlil va prognozlarga asoslanadi;

Markaziy bank valyuta siyosatini erkin suzuvchi valyuta kursi rejimida amalga oshiradi;

Pul-kredit siyosati shaffof tarzda olib boriladi va har bir qaror keng jamoatchilikka batafsil tushuntiriladi.

Pul kredit siyosati bevosita va bilvosita vositalar orqali amalga oshiriladi. Bevosita vositalar – moliyaviy institutlardagi moliyaviy aktivlar narxleri (foiz stavkalari)ni yoki

ular hajmini to'g'ridanto'g'ri boshqarish orqali olib boriladi. Markaziy bank tomonidan tijorat banklaridagi mavjud depozit kurinishidagi pullarni hamda ular tomonidan beriladigan kreditlar narxlari va hajmi nazorat qilinadi. Bilvosita vositalar – Markaziy bank tomonidan moliyaviy institutlar resurslarita bozor mexanizmlari (majburiy zaxiratalablari, ochiq bozordagi operatsiyalar, tijorat banklarini qayta moliyalash va Markaziy bankning hisob stavkasi, tijorat banklaridan depozitlarni qabul qilish va boshqalar) orqali iqtisodiyotdagi pul massasiga ta'sir etiladi.

Markaziy bank foydalanadigan vositalarning har biri foiz stavkalarining o'sishiga, kreditlash va qarz olish hajmini kamaytirishga, lozim bo'lganda foiz stavkalarini oshirishga yoki, aksincha, tushirishga xizmat qiladi. Ochiq bozordagi operatsiyalar, majburiy eng kam zaxiralarning bo'lishi, hisobga olish siyosati, valyuta siyosati Pul kredit siyosatining asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etadi

Pul-kredit siyosati – bu markaziy banklar tomonidan iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, inflyatsiyani boshqarish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va pul massasini boshqarish maqsadida amalga oshiriladigan siyosatdir. Pul-kredit siyosati davlatning iqtisodiy faoliyatini tartibga solish, inflyatsiya darajasini barqarorlashtirish, iqtisodiy o'sishning sur'atlarini optimallashtirish va moliyaviy bozorlarni rivojlantirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqolada pul-kredit siyosatining asosiy maqsadlari, uning vositalari va iqtisodiy tizimga ta'siri haqida so'z yuritiladi.

Pul-kredit siyosatining asosiy maqsadlari

Pul-kredit siyosatining bir necha muhim maqsadlari mavjud. Ularning har biri iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, inflyatsiyani boshqarish va iqtisodiy o'sishning barqaror sur'atlarini saqlash uchun markaziy bank tomonidan amalga oshiriladi.

1. Inflyatsiyani boshqarish

Inflyatsiyani boshqarish pul-kredit siyosatining eng asosiy maqsadlaridan biridir. Markaziy banklar inflyatsiya darajasini maqsadga muvofiq darajada ushlab turish uchun turli xil usullarni qo'llaydilar. Inflyatsiya darajasining haddan tashqari yuqoriligi iqtisodiy barqarorlikni xavf ostiga qo'yadi, shuning uchun uni nazorat qilish iqtisodiy siyosatning muhim qismidir.

2. Iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlash

Pul-kredit siyosati iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlashga qaratilgan. Markaziy banklar iqtisodiy faollikni oshirish maqsadida kreditlashni rag'batlantirishi yoki qisqartirishi mumkin. Iqtisodiy o'sishning barqarorligini saqlash, ishsizlik darajasini pasaytirish va investitsiyalarni oshirish uchun pul-kredit siyosati zarur vosita bo'lib xizmat qiladi.

3. Mehnat bozorining barqarorligini ta'minlash

Pul-kredit siyosati orqali mehnat bozoridagi barqarorlikni ta'minlash ham mumkin. Markaziy banklar iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi choralarni ko'rish

orqali yangi ish o‘rinlari yaratish va ishsizlikni kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, iqtisodiy faollikning o‘shishi xodimlarga yaxshi ish sharoitlari va yuqori ish haqi taqdim etishga imkon yaratadi.

4. Valyuta kursini boshqarish

Pul-kredit siyosatining yana bir maqsadi valyuta kursini barqarorlashtirishdir. Markaziy banklar valyuta bozoridagi notinchlikni bartaraf etish, valyuta kursining o‘zgarishini kamaytirish va iqtisodiy ishonchni saqlash uchun zarur choralarni ko‘rishadi.

Pul-kredit siyosatining asosiy vositalari

Pul-kredit siyosatini amalga oshirishda markaziy banklar bir qator vositalarni qo‘llaydilar. Ushbu vositalar iqtisodiyotga ta’sir etish, inflyatsiyani nazorat qilish va iqtisodiy o‘shishni barqarorlashtirishga yordam beradi.

1. Ochiq bozordagi operatsiyalar (OBO)

Ochiq bozordagi operatsiyalar – markaziy bankning pul-kredit siyosatini amalga oshirishda eng muhim vositalardan biridir. OBO orqali markaziy bank qimmatli qog‘ozlarni sotib olish yoki sotish orqali bozordagi pul massasini boshqaradi. Agar markaziy bank bozordagi pul massasini ko‘paytirishni xohlasagina, u qimmatli qog‘ozlarni sotib oladi; aksincha, pul massasini kamaytirishni xohlasagina, u qimmatli qog‘ozlarni sotadi.

2. Reja bo‘yicha foiz stavkalarini belgilash

Foiz stavkalarini o‘zgartirish markaziy bankning pul-kredit siyosatining muhim vositasidir. Markaziy bank qisqa muddatli foiz stavkalarini oshirish yoki kamaytirish orqali iqtisodiyotda kreditlashni va iste’molni boshqaradi. Foiz stavkalari yuqori bo‘lsa, kredit olish qiyinlashadi, bu esa inflyatsiya va iqtisodiy faollikni pasaytiradi. Aksincha, foiz stavkalarining pasayishi iqtisodiy faollikni oshirishi mumkin.

3. Ruxsat berilgan rezervlar normasi

Markaziy banklar tomonidan belgilangan rezervlar normasi banklarning rezervlarni saqlash majburiyatini belgilaydi. Agar markaziy bank rezervlar normasi miqdorini oshirsa, banklar ko‘proq pulni rezervlarga saqlashga majbur bo‘ladilar, bu esa iqtisodiy faollikni pasaytiradi. Aksincha, normani pasaytirish banklarning kreditlash imkoniyatlarini oshiradi va iqtisodiy faollikni rag‘batlantiradi.

4. Diskont stavkasi (rekvizit stavkasi)

Diskont stavkasi – bu markaziy bankning tijorat banklariga qisqa muddatli kredit berish uchun belgilangan foiz stavkasi. Diskont stavkasi yuqori bo‘lsa, banklar kamroq kredit olishadi va iqtisodiy faollik pasayadi. Past stavka esa banklarga ko‘proq kredit berishga imkon yaratadi va iqtisodiy faollikni oshiradi.

5. Valyuta intervenatsiyalari

Markaziy banklar valyuta kursini barqarorlashtirish uchun valyuta bozoriga aralashishi mumkin. Valyuta intervenatsiyalari orqali markaziy bank

mahalliy valyutani sotib olish yoki sotish orqali kursni barqarorlashtiradi. Bu vosita, ayniqsa, rivojlanayotgan bozorlar va jahon iqtisodiyoti notinch bo'lgan davrlarda muhim rol o'ynaydi.

Pul-kredit siyosati iqtisodiyotga bir qancha ta'sirlar ko'rsatadi.

1. Inflyatsiyani nazorat qilish Pul-kredit siyosati orqali markaziy banklar inflyatsiya darajasini nazorat qilishadi. Inflyatsiyaning ko'payishi iqtisodiy barqarorlikni buzishi mumkin, shuning uchun inflyatsiyani boshqarish muhimdir.

2. Iqtisodiy o'sish va barqarorlik

Pul-kredit siyosati iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va barqaror o'sishni ta'minlash uchun zarur vositadir. Samarali pul-kredit siyosati iqtisodiy o'sish sur'atlarini qo'llab-quvvatlashi mumkin.

3. Likvidlikni boshqarish

Markaziy banklar iqtisodiyotdagi likvidlikni boshqarish orqali banklar orasidagi kreditlash faolligini nazorat qiladilar. Likvidlikning ko'payishi iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

4. Valyuta kursi va tashqi savdo

Valyuta kursining barqarorligi tashqi savdo va eksportni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Markaziy banklar pul-kredit siyosatini amalga oshirgan holda valyuta kursini boshqarish orqali eksportni qo'llab-quvvatlaydilar.

Xulosa

Pul-kredit siyosati iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, inflyatsiyani nazorat qilish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va valyuta kursini boshqarish uchun markaziy banklarning asosiy vositasidir. Pul-kredit siyosatining samarali amalga oshirilishi iqtisodiy tizimni barqarorlashtirishga yordam beradi. Markaziy banklar tomonidan qo'llaniladigan vositalar, jumladan, ochiq bozordagi operatsiyalar, foiz stavkalari, rezervlar normasi va diskont stavkasi iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bernanke, B. S., & Gertler, M. (1999). Monetary Policy and Asset Price Volatility. Federal Reserve Bank of Kansas City.
2. Mishkin, F. S. (2015). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson.
3. Blanchard, O., & Johnson, D. R. (2013). Macroeconomics. Pearson.
4. Friedman, M., & Schwartz, A. J. (1963). A Monetary History of the United States, 1867–1960. Princeton University Press.
5. International Monetary Fund (2017). Monetary Policy and the Economy. IMF